

กระบวนการจัดทำแผนปฏิบัติการ ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 – 2570) ของกรมการศาสนา
Five - Year Government Operational Plan (B.E. 2023 - 2027) of the Department
of Religious Affairs

สุภาวดี ศรียาภัย **

Supawadi Sriyapai

6414832014@rumail.ru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการจัดทำแผนปฏิบัติการ ระยะ 5 ปี ของกรมการศาสนา กระบวนการจัดทำแผนฯ ปัญหาและอุปสรรคในการจัดทำแผนฯ ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่าการจัดทำแผนปฏิบัติการระยะ 5 ปีแบ่งกระบวนการเป็น 4 ขั้นตอน (1) การเตรียมการจัดทำแผนฯ (2) การจัดทำแผนฯ (3) การพิจารณาแผนฯ และ (4) การอนุมัติแผนฯ เป็นไปตามขั้นตอนที่คณะกรรมการจัดทำแผนฯ ของกรมการศาสนา กำหนด สำหรับปัจจัยนำเข้าที่มีผลต่อการจัดทำแผนฯ ได้แก่ นโยบายรัฐบาล ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นที่ 10 การปรับเปลี่ยนค่านิยมและวัฒนธรรม บริบทกรมการศาสนา และทรัพยากร (คน งบประมาณ วิธีการจัดทำแผนฯ) เนื้อหาสาระของแผนฯ ได้ระบุนโยบายของปัจจัยครบถ้วนตามบทบัญญัติพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 และ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 โดยปัญหาและอุปสรรคในการจัดทำแผนฯ มาจากสถานการณ์ภาวะวิกฤติ COVID - 19 ส่งผลกระทบต่อการจัดประชุมรวมกลุ่มผู้แทนศาสนากลุ่มต่าง ๆ ภายนอกองค์กร จึงเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินงานจัดประชุมแบบออนไลน์เพื่อให้เป็นไปตามระยะเวลาที่กำหนด

คำสำคัญ : แผนปฏิบัติการ ; แผนปฏิบัติการ ระยะ 5 ปี ; กรมการศาสนา

Keywords : Government Operational Plan ; Five - Year Government Operational Plan ; the Department of Religious Affairs

*บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระเรื่องกระบวนการจัดทำแผนปฏิบัติการ ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 – 2570) ของกรมการศาสนา

**นักศึกษาลัทธิสุตตรัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

บทนำ

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรมมีพันธกิจหลักเกี่ยวกับการดำเนินงานส่งเสริมให้ประชาชนเกิดความรักความหวงแหนเทิดทูนสถาบันหลักของประเทศ ปลูกฝังให้ประชาชนนำหลักธรรมทางศาสนาไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน สนองงานด้านศาสนพิธีในงานพระราชพิธี พระราชกุศลและรัฐพิธีต่าง ๆ รวมทั้งส่งเสริมอุปถัมภ์กิจการด้านศาสนา เพื่อสร้างความเข้าใจในการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม อีกทั้งได้พัฒนากลไกและยกระดับการบริหารจัดการด้านศาสนาให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข เป็นอีกหนึ่งหน่วยงานของรัฐที่มีส่วนช่วยส่งเสริมพัฒนาและดูแลคุณภาพชีวิตของคนในประเทศ จึงมีความจำเป็นต้องกำหนดแผนปฏิบัติการ ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 – 2570) เพื่อกำหนดทิศทางในการขับเคลื่อนงานด้านศาสนา ตลอดจนเกิดกระบวนการ การทำงานร่วมกับเครือข่ายทั้งภาคคณะสงฆ์ องค์กรทางศาสนา หน่วยงานภาครัฐ ภาคสังคม และภาคประชาชน เพื่อให้การดำเนินงานดังกล่าวสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 – 2580) ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ โดยการปรับเปลี่ยนค่านิยมและวัฒนธรรม มุ่งเน้นให้สถาบันทางสังคมร่วมปลูกฝังค่านิยมวัฒนธรรมที่พึงประสงค์ โดยบูรณาการร่วมระหว่าง ครอบครัว ชุมชน ศาสนา การศึกษาและสื่อ ในการหล่อหลอมคนไทยให้มีคุณธรรมจริยธรรม ในลักษณะที่เป็นวิถีการดำเนินชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570) ในมิติปัจจัย ผลักดันการพลิกโฉมประเทศไทยมีกำลังคนสมรรถนะสูง มุ่งเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ตอบโจทย์การพัฒนาแห่งอนาคต การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ โดยการปรับเปลี่ยนค่านิยมคนไทยให้มีคุณธรรม จริยธรรม มีวินัย จิตสาธารณะ และพฤติกรรมที่พึงประสงค์ มุ่งเน้นการพัฒนาคนสำหรับโลกยุคใหม่สู่สังคมแห่งโอกาสและความเป็นธรรม ตามแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นที่ 10 การปรับเปลี่ยนค่านิยมและวัฒนธรรม โดยมีเป้าหมายให้คนไทยมีคุณธรรม จริยธรรม มีค่านิยมที่ดีงาม มีความรักและภูมิใจในความเป็นไทยมากขึ้น นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในการดำรงชีวิต สังคมไทยมีความสุขและเป็นที่ยอมรับของนานาชาติ

เพื่อสนองยุทธศาสตร์ดังกล่าว กรมการศาสนาจึงกำหนดแผนปฏิบัติการระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 – 2570) เพื่อกำหนดทิศทางในการขับเคลื่อนงานด้านศาสนา ตลอดจนเกิดกระบวนการ การทำงานร่วมกับเครือข่ายทั้งภาคคณะสงฆ์ องค์กรทางศาสนา หน่วยงานภาครัฐ ภาคสังคมและภาคประชาชน เพื่อให้การดำเนินการดังกล่าวสอดคล้องกับภารกิจและพันธกิจของส่วนราชการไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ภายใต้สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปสู่ชีวิตวิถีใหม่ ตามแนวคิดบนหลักภารกิจเกี่ยวกับการดำเนินงานของกรมการศาสนา ที่ดำเนินงานของรัฐด้านศาสนา โดยทำนุบำรุง ส่งเสริม และให้ความอุปถัมภ์คุ้มครองกิจการด้านศาสนา ตลอดจนส่งเสริมการเผยแพร่หลักธรรม พัฒนาความรู้คู่คุณธรรม เพื่อให้คนไทยนำหลักธรรมทางศาสนา หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้เป็นคนดีมีคุณภาพ

สำหรับการจัดทำแผนปฏิบัติการ ระยะ 5 ปี ของกรมการศาสนานั้น ได้มีการศึกษาโครงสร้างองค์กร จำนวนสำนัก กอง กลุ่มขึ้นตรง เพื่อให้ทราบถึงความเชื่อมโยงในการบริหารงาน และทรัพยากรที่สำนักงานฯ มีอยู่ในปัจจุบัน รวมถึงพันธกิจหลักเกี่ยวกับการดำเนินงานส่งเสริมให้ประชาชนเกิดความรัก ความหวงแหน เทิดทูนสถาบันหลักของประเทศ ปลุกฝังให้ประชาชนนำหลักธรรมทางศาสนาไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน สนองงานด้านศาสนพิธีในงานพระราชพิธี พระราชกุศลและรัฐพิธีต่าง ๆ สืบสาน รักษา สืบทอด งานศาสนพิธี และวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม รวมทั้งส่งเสริมอุปถัมภ์คุ้มครองกิจการด้านศาสนา เพื่อสร้างความเข้าใจในการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม อีกทั้งได้พัฒนากลไกและยกระดับการบริหารจัดการด้านศาสนาให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข เป็นอีกหนึ่งหน่วยงานของรัฐที่มีส่วนช่วยส่งเสริมพัฒนาและดูแลคุณภาพชีวิตของคนในประเทศ

จากที่มาและความสำคัญในการจัดทำแผนปฏิบัติการ ระยะ 5 ปี ของกรมการศาสนาดังกล่าว การศึกษา ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการจัดทำแผนปฏิบัติการ ปัญหาและอุปสรรคในการจัดทำแผนปฏิบัติการ ระยะ 5 ปี ของกรมการศาสนา สามารถนำผลการศึกษาไปเป็นแนวทางในการวางแผน ปรับปรุง แก้ไข และพัฒนาการจัดทำแผนปฏิบัติการของกรมการศาสนาให้มีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการจัดทำแผนปฏิบัติการ ระยะ 5 ปี ของกรมการศาสนา
2. ศึกษากระบวนการจัดทำแผนปฏิบัติการ ระยะ 5 ปี ของกรมการศาสนา
3. ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการจัดทำแผนปฏิบัติการ ระยะ 5 ปี ของกรมการศาสนา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง กระบวนการจัดทำแผนปฏิบัติการ ระยะ 5 ปี ของกรมการศาสนา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพจากการวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร และการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำแผนปฏิบัติการ ระยะ 5 ปี ของกรมการศาสนา

ประชากรและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1. ประชากร (Population) ได้แก่ ข้าราชการกรมการศาสนา ผู้บริหาร สำนัก/กอง และผู้อำนวยการกลุ่มต่าง ๆ ของกรมการศาสนา แขวง/เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร
2. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง โดยเจาะจงเลือกผู้บริหารสำนัก/กอง และผู้อำนวยการกลุ่มต่าง ๆ ของกรมการศาสนา ที่มีบทบาทสำคัญในการจัดทำแผนปฏิบัติการ ระยะ 5 ปี ของกรมการศาสนา จำนวน 10 คน ได้แก่ รองอธิบดีกรมการศาสนา ผู้อำนวยการ

กองศาสนูปถัมภ์ ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม เลขาธิการกรมการศาสนา นักวิชาการศาสนาเชี่ยวชาญ (ด้านศาสนิกสัมพันธ์) ผู้อำนวยการกลุ่มแผนงานและยุทธศาสตร์ ผู้อำนวยการกลุ่มบริหารงานบุคคล ผู้อำนวยการกลุ่มการคลัง ผู้อำนวยการกลุ่มศาสนสัมพันธ์ต่างประเทศ และผู้อำนวยการกลุ่มอุปถัมภ์และส่งเสริมองค์การทางศาสนา

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การรวบรวมข้อมูลแบ่งเป็นสองส่วน ดังนี้

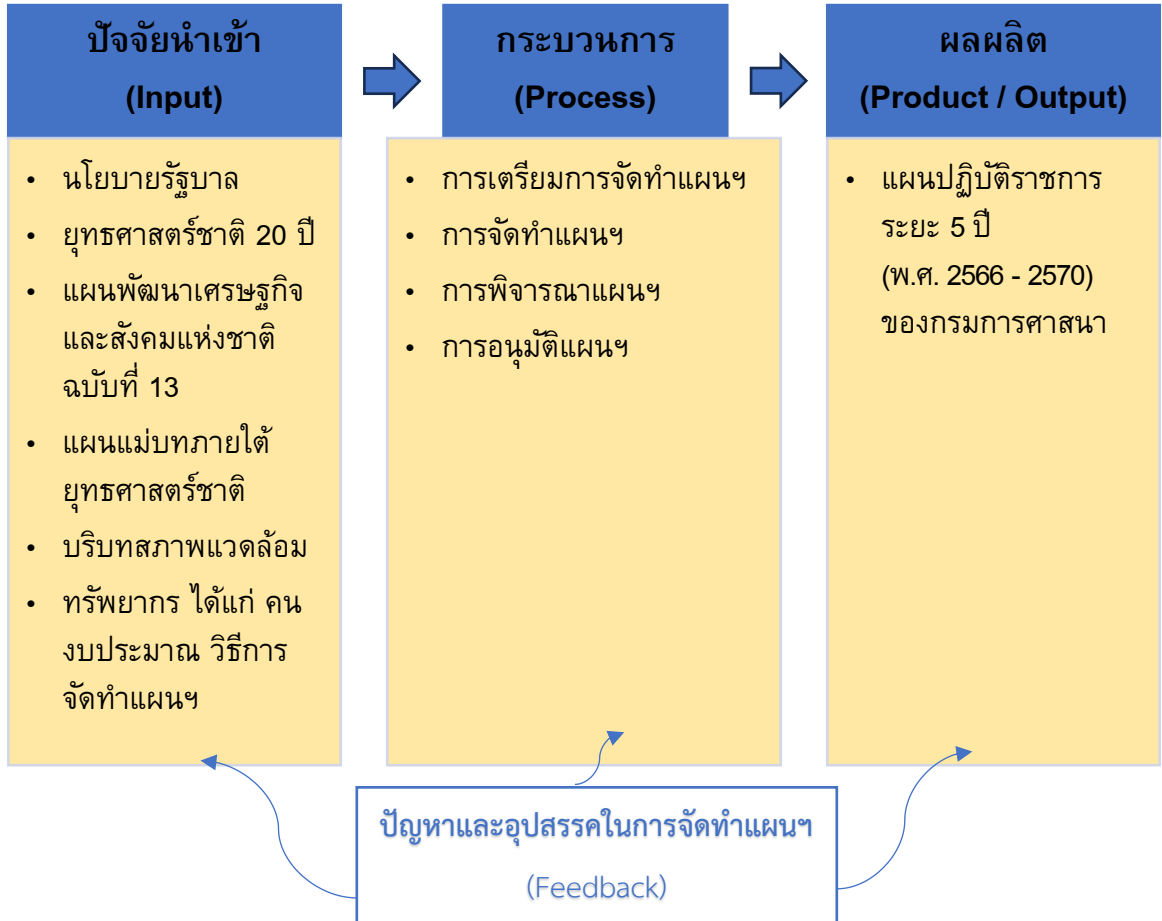
ส่วนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร (Documentary data) ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากเอกสารต่าง ๆ เช่น ตำรา หนังสือ บทความวิชาการ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ แผนยุทธศาสตร์พัฒนาประเทศ นโยบาย รัฐบาล ข้อมูลกรมการศาสนา รายงานการประชุม และกฎหมาย กฎ ระเบียบที่เกี่ยวข้อง

ส่วนที่ 2 การเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ (Interview) ซึ่งใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured interview) ในประเด็นที่กำหนดและจัดบันทึกข้อมูลตามคำบอกของผู้ถูกสัมภาษณ์ (วิโรจน์ ก่อสกุล, 2565, หน้า 49)

กรอบแนวคิดการศึกษาวิจัย

กรอบแนวความคิดงานวิจัย จากการศึกษาองค์ความรู้ทั้งด้านทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้ศึกษาสามารถกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยดังนี้ ผู้ศึกษาได้นำแนวความคิดเกี่ยวกับการกำหนดนโยบายสาธารณะ โดยนำทฤษฎีระบบของ David Easton มาเพื่ออธิบายปัจจัยในการกำหนดนโยบาย คือ (1) ปัจจัยนำเข้า (Input) (2) ระบบ (Process) (3) ปัจจัยนำออกหรือผลผลิต (Product / Output) และ (4) สิ่งป้อนกลับ (Feedback) เนื่องจากแนวคิด ทฤษฎี ดังกล่าวสอดคล้องกับบริบทในการจัดทำแผนปฏิบัติการระยะ 5 ปี ของกรมการศาสนา มาใช้ในการกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการศึกษาวิจัย กระบวนการจัดทำแผนปฏิบัติราชการ ระยะ 5 ปี ของกรมการศาสนา

ที่มา : จาก ทฤษฎีระบบ ของ David Easton (หน้า 111), โดย สุภัทรา อำนวยสวัสดิ์ , 2566, กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

ประเด็นที่ 1 ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดทำแผนปฏิบัติราชการ ระยะ 5 ปี ของกรมการศาสนา

แผนปฏิบัติราชการระยะ 5 ปี เป็นแผนของหน่วยงานของรัฐตั้งแต่ระดับกรมหรือเทียบเท่าขึ้นไป ตามบทบัญญัติพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 และ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 ที่กำหนดให้ทุกหน่วยงานของรัฐ ต้องจัดทำแผนปฏิบัติราชการระยะ 5 ปี และรายปี โดยแผนปฏิบัติราชการจะเป็นแผนระดับที่ 3 หลักในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติ และแผนระดับที่ 2 นโยบายรัฐบาล รวมทั้งแผนระดับที่ 3 ในส่วนของแผนปฏิบัติการด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องไปสู่การปฏิบัติที่ชัดเจน และเป็นรูปธรรม โดยมุ่งเน้นให้มีการเสริมสร้างความมั่นคงของสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ภายใต้การปกครองระบอบ

ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ส่งเสริมพัฒนา เสริมสร้างศักยภาพคนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุข มีคุณธรรมจริยธรรม มีค่านิยมที่พึงประสงค์ รวมทั้งส่งเสริมให้สังคมมีความเสมอเท่าเทียม ส่งเสริมให้ ชุมชนนำทุนทรัพยากรทางวัฒนธรรมมาเสริมสร้างอาชีพ รายได้ภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวางระบบ ให้ส่วนราชการบริหารราชการแบบบูรณาการเชิงพื้นที่ โดยร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ ขับเคลื่อนการดำเนินงานให้เป็นไป อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดผลประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชน

ตารางที่ 1 ความเกี่ยวข้องของแผนปฏิบัติการ ระยะเวลา 5 ปี ของกรมการศาสนา กับแผนทั้ง 3 ระดับ

แผนที่เกี่ยวข้อง	ประเด็นที่เกี่ยวข้อง	หลัก	รอง
แผนระดับที่ 1			
ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี	ยุทธศาสตร์ที่ 3 ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทางทรัพยากรมนุษย์	√	
	ยุทธศาสตร์ที่ 1 ยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคง		√
	ยุทธศาสตร์ที่ 4 ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม		√
	ยุทธศาสตร์ที่ 6 ยุทธศาสตร์ชาติด้านการปรับสมดุลพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ		√
แผนระดับที่ 2			
แผนแม่บทภายใต้ ภายใต้อุทธศาสตร์ชาติ	ประเด็นที่ 10 การปรับเปลี่ยนค่านิยม และวัฒนธรรม	√	
	ประเด็นที่ 1 ความมั่นคง		√
	ประเด็นที่ 15 พลังทางสังคม		√
	ประเด็นที่ 20 การบริการประชาชนและประสิทธิภาพภาครัฐ		√
แผนการปฏิรูปประเทศ	กิจกรรมปฏิรูปที่ 1 การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในทุกช่วงวัยผ่านการปฏิรูป อุตสาหกรรมบันเทิงและการใช้กลไกความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนในการขับเคลื่อน	√	
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13	หมวดหมายที่ 12 ไทยมีกำลังคนสมรรถนะสูง มุ่งเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ตอบโจทย์การพัฒนาแห่งอนาคต	√	
แผนระดับที่ 3			
แผนปฏิบัติการด้านการ ส่งเสริมคุณธรรม แห่งชาติ ระยะเวลา 2	(1) การส่งเสริมสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรม/การทำความดีที่เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย	√	
	(2) การพัฒนาระบบและการเสริมสร้างขีดความสามารถของกลไก เพื่อการขับเคลื่อนและส่งเสริมคุณธรรม	√	
	(3) การส่งเสริมการเรียนรู้ และการพัฒนาศักยภาพคนและองค์กรเครือข่าย เพื่อขับเคลื่อนการส่งเสริมคุณธรรม	√	
แผนปฏิบัติการด้านการ อุปถัมภ์คุ้มครองศาสนา ต่างๆ (พ.ศ. 2566 - 2570)	(1) การส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาและการเผยแพร่หลักธรรมคำสอนที่ถูกต้อง		√
	(2) การเสริมสร้างความสมานฉันท์และส่งเสริมให้ศาสนิกชนนำหลักธรรม คำสอนไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต		√
	(3) การอุปถัมภ์คุ้มครองศาสนา สร้างความเข้าใจอันดีและการรับรู้ที่ถูกต้อง		√

ที่มา : กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม

แผนปฏิบัติราชการ ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 - 2570) ของกรมการศาสนา เริ่มใช้ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2566 เป็นต้นไป ตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 และ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 ส่วนราชการจะต้องดำเนินการจัดทำแผนปฏิบัติราชการ 5 ปี ให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ แผนการปฏิรูปประเทศ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570) และแผนที่เกี่ยวข้อง โดยมีส่วนประกอบที่สำคัญ 4 ส่วน ประกอบด้วย ส่วนที่ 1 บทสรุปผู้บริหาร ส่วนที่ 2 ความสอดคล้องกับแผน 3 ระดับ ตามนัยของมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2560 ส่วนที่ 3 ความสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) แห่งสหประชาชาติและส่วนที่ 4 สารสำคัญของแผนปฏิบัติราชการ ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 - 2570) ของกรมการศาสนา โดยสาระสำคัญของยุทธศาสตร์ ระยะ 5 ปี จะสอดคล้องและเชื่อมโยงกับแผนทั้ง 3 ระดับ ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2560 ดังนี้

แผนระดับที่ 1 ได้แก่ ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) ประกอบด้วย 6 ยุทธศาสตร์ ซึ่งกรมการศาสนา ดำเนินการสอดคล้องเชื่อมโยงกับแผนยุทธศาสตร์ชาติ จำนวน 4 ยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย ยุทธศาสตร์หลัก ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ 3 ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทางทรัพยากรมนุษย์ ยุทธศาสตร์รอง ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ 1 ยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคง ยุทธศาสตร์ที่ 4 ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม และ ยุทธศาสตร์ที่ 6 ยุทธศาสตร์ชาติด้านการปรับสมดุลพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ

แผนระดับที่ 2 ประกอบด้วย 3 แผนหลัก ดังนี้

2.1 แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประกอบด้วย 23 แผนแม่บท กรมการศาสนาดำเนินการสอดคล้องเชื่อมโยงแผนแม่บทหลัก จำนวน 1 แผนแม่บท คือ ประเด็นที่ 10 การปรับเปลี่ยนค่านิยมและวัฒนธรรม จำนวน 3 แผนย่อย ประกอบด้วย (1) การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและการเสริมสร้างจิตสาธารณะและการเป็นพลเมืองที่ดี (2) การสร้างค่านิยมและวัฒนธรรมที่พึงประสงค์จากภาคธุรกิจ และ (3) การใช้สื่อและสื่อสารมวลชนในการปลูกฝังค่านิยมและวัฒนธรรมของคนในสังคม และแผนแม่บทรอง จำนวน 3 แผนแม่บท ได้แก่ ประเด็น 1 ความมั่นคง ประเด็น 15 พลังทางสังคม และ ประเด็น 20 การบริการประชาชนและประสิทธิภาพภาครัฐ

2.2 แผนการปฏิรูปประเทศ ประกอบด้วย 13 ด้าน กรมการศาสนา ดำเนินการสอดคล้องเชื่อมโยงกับแผนการปฏิรูปประเทศ จำนวน 1 ด้าน คือ กิจกรรมปฏิรูปที่ 1 การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในทุกช่วงวัยผ่านการปฏิรูปอุตสาหกรรมบันเทิงและการใช้กลไกร่วมระหว่างภาครัฐและเอกชนในการขับเคลื่อน

2.3 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 ประกอบด้วย เป้าหมายหลักของการพัฒนา จำนวน 5 ประการ และ 13 หมุดหมายการพัฒนา กรมการศาสนา ดำเนินการสอดคล้องเชื่อมโยงกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จำนวน 1 เป้าหมายหลักของการพัฒนา คือ การพัฒนาคนสำหรับโลกยุคใหม่ และจำนวน 1 หมุดหมายการพัฒนา คือ หมุดหมายที่ 12 ไทยมีกำลังคนสมรรถนะสูง มุ่งเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ตอบโจทย์การพัฒนาแห่งอนาคต

แผนระดับที่ 3 ประกอบด้วย

3.1 แผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2566 - 2570) ประกอบด้วย 3 แผนย่อย กรมการศาสนาดำเนินการสอดคล้องเชื่อมโยงกับแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2

จำนวน 3 แผนย่อย ประกอบด้วย (1) การส่งเสริมสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรม/การทำความดีที่เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย (2) การพัฒนาระบบและการเสริมสร้างขีดความสามารถของกลไกเพื่อการขับเคลื่อนและส่งเสริมคุณธรรม และ (3) การส่งเสริมการเรียนรู้ และการพัฒนาศักยภาพคนและองค์กรเครือข่ายเพื่อขับเคลื่อนการส่งเสริมคุณธรรม

3.2 แผนปฏิบัติการด้านการอุปถัมภ์คุ้มครองศาสนาต่างๆ (พ.ศ. 2566 - 2570) ประกอบด้วย 3 แผนย่อย กรมการศาสนาดำเนินการสอดคล้องเชื่อมโยงกับแผนปฏิบัติการด้านการอุปถัมภ์คุ้มครองศาสนาต่าง ๆ จำนวน 3 แผนย่อย ประกอบด้วย (1) การส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาและการเผยแพร่หลักธรรมคำสอนที่ถูกต้อง (2) การเสริมสร้างความสามัคคีและส่งเสริมให้ศาสนิกชน นำหลักธรรมคำสอนไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต และ (3) การอุปถัมภ์คุ้มครองศาสนา สร้างความเข้าใจอันดีและการรับรู้ที่ถูกต้อง

แผนปฏิบัตินโยบายระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 – 2570) ของกรมการศาสนา มีประเด็นยุทธศาสตร์ จำนวน 4 ยุทธศาสตร์ และแผนย่อยภายใต้แผนยุทธศาสตร์ จำนวน 4 แผนปฏิบัติการ ประกอบด้วย

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การอุปถัมภ์คุ้มครองกิจการด้านศาสนา และสานสัมพันธ์กิจกรรมทางศาสนา เพื่อสังคมสงบสุขที่ยั่งยืน

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การสืบสาน รักษา ต่อยอดศาสนพิธีและมรดกทางวัฒนธรรมด้านศาสนา

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การพัฒนาการบริหารจัดการกรมการศาสนาไปสู่ความเป็นเลิศ

โดยกรมการศาสนา มีเป้าหมายในการดำเนินงาน ดังนี้ (1) ประชาชนได้รับการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม และนำหลักธรรมทางศาสนา หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรมมาพัฒนาคุณภาพชีวิต (2) องค์กรทางศาสนาและองค์กรเครือข่ายได้รับการส่งเสริม และสนับสนุนการดำเนินงานและร่วมสานสัมพันธ์กิจกรรมทางศาสนาเพื่อสังคมสงบสุขที่ยั่งยืน (3) ศาสนพิธีต่าง ๆ และมรดกทางวัฒนธรรมด้านศาสนาได้รับการสืบ สาน รักษา และต่อยอด ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมเฉลิมพระเกียรติและศาสนพิธีสำคัญ และ (4) กรมการศาสนาได้รับการพัฒนาระบบและกลไกการบริหารจัดการสู่การเป็นองค์กรที่เป็นเลิศ และได้รับการยกย่องเชิดชู

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรมมีพันธกิจหลักเกี่ยวกับการดำเนินงานส่งเสริมให้ประชาชนเกิดความรักความหวงแหนเทิดทูนสถาบันหลักของประเทศ ปลูกฝังให้ประชาชนนำหลักธรรมทางศาสนาไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน สนองงานด้านศาสนพิธีในงานพระราชพิธี พระราชกุศลและรัฐพิธีต่าง ๆ สืบสาน รักษา สืบทอด งานศาสนพิธีและวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม รวมทั้งส่งเสริมอุปถัมภ์กิจการด้านศาสนา เพื่อสร้างความเข้าใจในการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม อีกทั้งได้พัฒนากลไกและยกระดับการบริหารจัดการด้านศาสนาให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข เป็นอีกหนึ่งหน่วยงานของรัฐที่มีส่วนช่วยส่งเสริมพัฒนาและดูแลคุณภาพชีวิตของคนในประเทศ จึงมีความจำเป็นต้องกำหนดแผนปฏิบัตินโยบาย ระยะ 5 ปี เพื่อกำหนดทิศทางในการขับเคลื่อนงานด้านศาสนา ตลอดจนเกิดกระบวนการการทำงานร่วมกับเครือข่ายทั้งภาคคณะสงฆ์ องค์กรทางศาสนา หน่วยงานภาครัฐ ภาคสังคม และภาคประชาชนเพื่อให้การดำเนินการดังกล่าวสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 – 2580) ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ โดยการปรับเปลี่ยน

ค่านิยมและวัฒนธรรม มุ่งเน้นให้สถาบันทางสังคมร่วมปลูกฝังค่านิยมวัฒนธรรมที่พึงประสงค์ โดยบูรณาการร่วมระหว่างครอบครัว ชุมชน ศาสนา การศึกษาและสื่อ ในการหล่อหลอมคนไทย ให้มีคุณธรรมจริยธรรม ในลักษณะที่เป็นวิถีการดำเนินชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570) ในมิติปัจจัยผลักดันการพลิกโฉมประเทศไทยมีกำลังคนสมรรถนะสูง มุ่งเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ตอบโจทย์การพัฒนาแห่งอนาคต การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ โดยการปรับเปลี่ยนค่านิยมคนไทยให้มีคุณธรรมจริยธรรม มีวินัย จิตสาธารณะ และพฤติกรรมที่พึงประสงค์ มุ่งเน้นการพัฒนาคนสำหรับโลกยุคใหม่สู่สังคมแห่งโอกาสและความเป็นธรรม ตามแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 – 2580) ประเด็นที่ 10 การปรับเปลี่ยนค่านิยมและวัฒนธรรม โดยมีเป้าหมายให้คนไทยมีคุณธรรมจริยธรรม มีค่านิยมที่ดีงาม มีความรักและภูมิใจในความเป็นไทยมากขึ้น นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในการดำรงชีวิต สังคมไทยมีความสุขและเป็นที่ยอมรับของนานาชาติ

ประเด็นที่ 2 กระบวนการจัดทำแผนปฏิบัติการ ระยะ 5 ปี ของกรมการศาสนา

จากการศึกษาพบว่า กระบวนการในการจัดทำแผนปฏิบัติการ ระยะ 5 ปี ของกรมการศาสนา เป็นไปตามขั้นตอนทุกประการ โดยเริ่มจากคณะกรรมการฯ จัดประชุมเพื่อกำหนดแผนการดำเนินงาน กำหนดระยะเวลา กำหนดขั้นตอนของการจัดทำแผนปฏิบัติการ แบ่งกระบวนการเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การเตรียมการจัดทำแผน โดยคณะกรรมการจัดทำแผนฯ ของกรมการศาสนา จัดประชุมเพื่อกำหนดแผนการดำเนินงาน กำหนดระยะเวลา กำหนดขั้นตอนของการจัดทำแผนปฏิบัติการ ระยะ 5 ปี ของกรมการศาสนา โดยลำดับแรกให้คณะกรรมการฯ ศึกษาวิเคราะห์กรมการศาสนา ศึกษาวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและสถานการณ์ต่าง ๆ ทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องหรือส่งผลกระทบต่อการทำงานของกรมการศาสนา เช่น สถานการณ์ด้านศาสนา และการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในประเทศไทยและระหว่างประเทศ ศึกษาวิเคราะห์กรมการศาสนา จุดแข็ง จุดอ่อน ของกรมการศาสนาที่ครอบคลุมถึงข้อท้าทาย ปัญหาและข้อจำกัดต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการดำเนินงานอย่างครบถ้วน โดยเบื้องต้นจะต้องมีการรวบรวมและศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลและเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง นโยบายรัฐบาล และนโยบายที่เกี่ยวข้อง ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ แผนปฏิรูปประเด็นด้านวัฒนธรรม กีฬา แรงงาน และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 แผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 แผนอุปถัมภ์คุ้มครองศาสนาต่าง ๆ ภายใต้คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 44/2559 (ปีงบประมาณ 2560 - 2565) รวมถึงภารกิจและอำนาจหน้าที่ของกรมการศาสนา

2. การจัดทำแผน โดยคณะกรรมการฯ จัดประชุมเพื่อวิเคราะห์ผลการศึกษาวิเคราะห์กรมการศาสนา การศึกษาวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและสถานการณ์ต่าง ๆ ทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องหรือส่งผลกระทบต่อการทำงานของกรมการศาสนา จัดทำบทวิเคราะห์สภาวะแวดล้อมการคาดการณ์อนาคตและทิศทางอนาคต (SWOT) และจัดทำข้อเสนอในการกำหนดทิศทางและแผนปฏิบัติการระยะ 5 ปี ของกรมการศาสนา

ให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์และสภาพปัญหาขององค์กร รวมถึงประเด็นท้าทายต่าง ๆ อย่างครบถ้วนรอบด้าน โดยดำเนินการรับฟังความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อประกอบการพิจารณาด้วย ดังนี้

(1) การสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้แทนภาคคณะสงฆ์ ผู้นำองค์กรทางศาสนา ผู้แทนภาคประชาสังคมที่ทำงานในมิติศาสนา วัฒนธรรมจังหวัด และผู้บริหารกรมการศาสนา จำนวน 22 คน เพื่อพิจารณาจากสภาพแวดล้อมและกำหนดทิศทาง เป้าหมายที่ต้องการประกอบการยกร่างแผนปฏิบัติราชการ ระยะ 5 ปี ของกรมการศาสนา โดยกำหนดกลุ่มเป้าหมาย 5 กลุ่ม ดังนี้ (1) ผู้บริหารกรมการศาสนา (2) ผู้แทนวัฒนธรรมจังหวัดทั้ง 4 ภาค (3) องค์กรทางศาสนา (4) เครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ได้แก่ หน่วยเผยแพร่ศีลธรรมทางพระพุทธศาสนา ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมศาสนาอิสลามและจริยธรรมประจำมัสยิด และโครงการพลังบวร ชุมชนคุณธรรม ลานธรรม ลานวิถีไทย และ (5) ผู้ทำคุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา

(2) การสำรวจความคิดเห็นบุคลากรของกรมการศาสนา ผ่านแบบสอบถามออนไลน์จำนวน 64 คน เพื่อศึกษาข้อมูลในมิติด้านการปฏิบัติงานของบุคลากรกรมการศาสนา

(3) จัดประชุมรับฟังความคิดเห็นขององค์กร/หน่วยงาน และเครือข่ายที่เกี่ยวข้องดำเนินการจัดประชุมด้วยรูปแบบการประชุมแบบออนไลน์ โดยประกอบด้วย (1) บทสรุปผู้บริหาร ที่ประกอบด้วย วิสัยทัศน์ พันธกิจ ประเด็นยุทธศาสตร์ เป้าประสงค์/กลยุทธ์/แนวทางการดำเนินการ/ตัวชี้วัดหลัก/โครงการ/กิจกรรม หน่วยงานรับผิดชอบ (2) ผังความเชื่อมโยงร่างแผนปฏิบัติราชการระยะ 5 ปี (3) แผนงาน โครงการ กิจกรรม และตัวชี้วัด ผลผลิต/ผลลัพธ์ งบประมาณ หน่วยงานรับผิดชอบโครงการ จำแนกเป็นรายปี ซึ่งมีผู้เข้าร่วมประชุมทั้งสิ้น 55 คน

3. การพิจารณาแผน มีการจัดประชุมเพื่อพิจารณาแผนฯ จำนวน 3 ครั้ง โดยครั้งที่ 1 จัดประชุมนำเสนอร่างแผนปฏิบัติราชการ ระยะ 5 ปี ของกรมการศาสนา ต่อผู้บริหารและบุคลากรกรมการศาสนา เพื่อพิจารณาให้ความเห็นและข้อเสนอแนะ ครั้งที่ 2 จัดประชุมพิจารณาร่างแผนปฏิบัติราชการ ระยะ 5 ปี ของกรมการศาสนา ฉบับสมบูรณ์ ที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วจากข้อเสนอแนะและข้อสังเกตในที่ประชุมนำเสนอร่างแผนปฏิบัติราชการฯ ต่อผู้บริหารและบุคลากรกรมการศาสนา และครั้งที่ 3 จัดประชุมคณะกรรมการฯ เพื่อพิจารณาแผนปฏิบัติราชการฯ ของกรมการศาสนาฉบับสมบูรณ์ นำเสนอต่อประธานคณะกรรมการจัดทำแผนปฏิบัติราชการฯ ของกรมการศาสนา ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการฯ เรียบร้อยแล้ว

4. การอนุมัติแผน ในการอนุมัติแผนปฏิบัติราชการ ระยะ 5 ปี ของหน่วยงาน ให้นำเข้าข้อมูลแผนปฏิบัติราชการระยะ 5 ปี ของกรมการศาสนา ผ่านระบบติดตามและประเมินผลแห่งชาติ (eMENSOCR) ให้หัวหน้าส่วนราชการอนุมัติ ตามบทบัญญัติพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 และ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 ที่กำหนดให้ทุกหน่วยงานของรัฐต้องจัดทำแผนปฏิบัติราชการระยะ 5 ปี และแผนรายปี โดยแผนปฏิบัติราชการจะเป็นแผนระดับที่ 3 หลักในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติ และแผนระดับที่ 2 นโยบายรัฐบาล รวมทั้งแผนระดับที่ 3 ที่เกี่ยวข้องไปสู่การปฏิบัติที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม

ประเด็นที่ 3 ปัญหาและอุปสรรคในการจัดทำแผนปฏิบัติราชการ ระยะ 5 ปี ของกรมการศาสนา

ปัญหาและอุปสรรคในการจัดทำแผนปฏิบัติราชการระยะ 5 ปีของกรมการศาสนาเกิดจากสถานการณ์ภาวะวิกฤติ COVID - 19 ส่งผลกระทบต่อการจัดทำแผนฯ ทั้งการจัดประชุมการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้แทนภาคคณะสงฆ์

ผู้อำนวยการทางศาสนา ผู้แทนภาคประชาสังคมที่ทำงานในมิติศาสนา และวัฒนธรรมจังหวัด ซึ่งไม่สามารถนัดรวมกลุ่มหรือเข้าพบผู้ให้สัมภาษณ์ได้ ต้องใช้การสัมภาษณ์ผ่านระบบออนไลน์ และทำให้การนัดสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้แทนกลุ่มต่าง ๆ ภายนอกองค์กร ค่อนข้างล่าช้า ทำให้เกิดข้อจำกัดในการเดินทาง และมาตรการในการป้องกัน จึงต้องมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินงานให้เท่าทันต่อสถานการณ์ อีกข้อจำกัดที่สำคัญคือการวิเคราะห์ข้อมูล ในด้านศาสนาอื่น ๆ ที่ต้องอาศัยความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านศาสนาทั้ง 5 ศาสนา ซึ่งบุคลากรกรมการศาสนา ยังคงมีข้อจำกัดทางด้านนี้มาก เนื่องจากขาดบุคลากรที่มีทักษะเฉพาะแต่ละศาสนามาก่อนข้างน้อย ทำให้การศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลในด้านศาสนาอื่นต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้แทนองค์กรทางศาสนา และภาคประชาสังคม ที่ทำงานในมิติศาสนาเป็นอย่างมาก

ตารางที่ 2 กระบวนการการจัดทำแผนปฏิบัติการ ระยะ 5 ปี ของกรมการศาสนา

กระบวนการ	แผนการดำเนินการ/กิจกรรม
1. การเตรียมการจัดทำแผน	คณะกรรมการจัดทำแผนฯ ของกรมการศาสนา จัดประชุมเพื่อกำหนดแผนการดำเนินงาน กำหนดระยะเวลา กำหนดขั้นตอนของการจัดทำแผนปฏิบัติการ ระยะ 5 ปี ของกรมการศาสนา
2. การจัดทำแผน	การสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้แทนภาคคณะสงฆ์ ผู้อำนวยการทางศาสนา ผู้แทนภาคประชาสังคม ที่ทำงานในมิติศาสนา วัฒนธรรมจังหวัด และผู้บริหารกรมการศาสนา
	การสำรวจความคิดเห็นบุคลากรของกรมการศาสนา ผ่านแบบสอบถามออนไลน์
	จัดประชุมรับฟังความคิดเห็นขององค์กร/หน่วยงาน และเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง
3. การพิจารณาแผน	จัดประชุมเพื่อพิจารณาแผนฯ จำนวน 3 ครั้ง
4. การอนุมัติแผน	นำเข้าสู่ข้อมูลแผนปฏิบัติการระยะ 5 ปี ของกรมการศาสนา ผ่านระบบติดตามและประเมินผล แห่งชาติ (eMENSCR) ให้หัวหน้าส่วนราชการเป็นผู้อนุมัติ

ที่มา : กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยศึกษาทำให้ทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อการจัดทำแผนปฏิบัติการระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 - 2570) ของกรมการศาสนา ตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 และ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 ส่วนราชการจะต้องดำเนินการจัดทำแผนปฏิบัติการ 5 ปี ให้สอดคล้องกับ ยุทธศาสตร์ชาติแผนแม่บท แผนการปฏิรูปประเทศ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570) และแผนที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดทิศทาง ในการขับเคลื่อนงานด้านศาสนา ตลอดจนเกิด กระบวนการการทำงานร่วมกับเครือข่ายทั้งภาคคณะสงฆ์ องค์กรทางศาสนา หน่วยงานภาครัฐ ภาคสังคม และภาคประชาชน เพื่อให้การดำเนินการดังกล่าวสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 – 2580) ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ โดยการปรับเปลี่ยนค่านิยมและวัฒนธรรม

มุ่งเน้นให้สถาบันทางสังคมร่วมปลูกฝังค่านิยมวัฒนธรรมที่พึงประสงค์ โดยบูรณาการร่วมระหว่าง “ครอบครัว ชุมชน ศาสนา การศึกษาและสื่อ” ในการหล่อหลอมคนไทย ให้มีคุณธรรมจริยธรรม ในลักษณะที่เป็นวิถีการดำเนินชีวิต สอดคล้องกับแนวคิดของ จุติมา สุภักดิ์ (2564) ได้กล่าวสรุปว่า การส่งเสริมคุณธรรมและค่านิยมหลักของไทย ด้วยมิติทางศาสนาและทุนทางวัฒนธรรม ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี แนวทางที่สำคัญของการส่งเสริมคุณธรรม และค่านิยมหลักของคนไทยด้วยมิติทางศาสนานั้น ศาสนาถือเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญของชาติเป็นแกนหลักในการ พัฒนาคน พัฒนาสังคม ส่งเสริมความมั่นคงของชาติให้ดำรงอยู่อย่างมั่นคงคู่กับสถาบันชาติ และสถาบัน พระมหากษัตริย์ ในขณะที่เดียวกันศาสนายังเป็นศูนย์รวมจิตใจ เป็นแหล่งเรียนรู้ถ่ายทอดงานด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรมแก่คนในชุมชน รวมทั้งเป็นกลไกสำคัญในการบ่มเพาะ หล่อหลอมคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมหลัก ที่พึงประสงค์แก่คนทุกกลุ่ม สถาบันศาสนาจึงต้องดำเนินการ (1) สร้างการรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับกิจการ ศาสนาแก่ทุกภาคส่วน (2) การอุปถัมภ์คุ้มครอง และทำนุบำรุงส่งเสริมศาสนาเป็นหน้าที่ของทุกภาคส่วนในสังคม รวมทั้งส่งเสริมบทบาทภาคคณะสงฆ์องค์การศาสนาให้มีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์โดยส่งเสริมให้องค์การศาสนาเผยแพร่หลักธรรมคำสอนทางศาสนาไปบ่มเพาะ หล่อหลอมให้คนไทยทุกกลุ่มวัยมีคุณภาพชีวิตที่ดีภายใต้หลักธรรม คำสอนทางศาสนาที่ตนเองเคารพนับถือ (3) ส่งเสริมให้มีการนำศาสนา ทุนทางวัฒนธรรม เป็นแกนหลักสำคัญในการบ่มเพาะให้คนไทยโดยเฉพาะเด็ก และเยาวชน มีคุณธรรมนำความรู้มีความกตัญญูมีระเบียบวินัย รักษาประชาธิปไตย ซื่อสัตย์ สุจริต จิตอาสา ดำรงตนตามวิถีพอเพียง และสืบสานวัฒนธรรมที่งดงาม (4) ส่งเสริมความร่วมมือสานสัมพันธ์ในการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนาและศาสนิกชน ผ่านกิจกรรมสานเสวนาทางศาสนาหรือกิจกรรมศาสนิกสัมพันธ์ (5) สนับสนุนเครือข่ายภาคีทางศาสนา ร่วมสร้างบุคคลต้นแบบด้านคุณธรรม ชุมชนคุณธรรมองค์กรคุณธรรม สังคมคุณธรรมที่เข้มแข็งอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อเป็นพลังเครือข่ายร่วมสร้างสังคมคุณธรรมให้เกิดขึ้นอย่างยั่งยืน และสอดคล้องกับแนวคิดของ นิคม ตุ่นวัน (2558) ได้กล่าวสรุปว่า แนวทางในการจัดทำแผนพัฒนาสามปี ขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหลวง คือการยึดหลักการทำงานตามหลักธรรมาภิบาล นิติธรรม คุณธรรม โปร่งใส คำนึงประโยชน์ฯ พิจารณางบประมาณโดยการนำแนวทางการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีมาใช้คือ คุณธรรม จัดสรร เป็นธรรม มุ่งเน้นส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมหลักที่พึงประสงค์มาใช้เป็นแนวทาง ในการจัดทำแผนพัฒนาสามปีขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหลวง

ผลการศึกษาวิจัยครั้ง ยังทำให้ผู้วิจัยทราบถึงกระบวนการจัดทำแผนปฏิบัติการ ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 - 2570) ของกรมการศาสนา ซึ่งได้ดำเนินการตามการวางแผนไว้ทุกประการ และได้รับความร่วมมือ จากภาคส่วนต่าง ๆ อาทิเช่น ผู้แทนภาคคณะสงฆ์ ผู้นำองค์กรทางศาสนา ผู้แทนภาคประชาสังคมที่ทำงาน ในมิติศาสนา วัฒนธรรมจังหวัด ซึ่งทำให้การจัดทำแผนฯ ได้มีมุมมองในการดำเนินงานที่หลากหลาย และครอบคลุมทุกมิติศาสนามากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ นิคม ตุ่นวัน (2558) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่อง กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาสามปีขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหลวง พบว่า ในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ ขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหลวงที่ผ่านมา ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ ตามระเบียบของกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นกระทรวงมหาดไทย และในกระบวนการจัดทำแผนยุทธศาสตร์นั้น

ได้มีประชาชน กลุ่มองค์กรชุมชน องค์กรภาครัฐ และกลุ่มองค์กรเอกชน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำแผน ซึ่งในการจัดทำแผนมีการดำเนินการตามขั้นตอนที่กระทรวงมหาดไทยกำหนดไว้ทุกประการ ทำให้การจัดทำแผน เกิดการมีส่วนร่วมและมีแนวทางที่ครอบคลุมการดำเนินงานทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง และยังคงสอดคล้องกับงานวิจัย ของสฤณา อยูดี (2563) ได้ศึกษาวิเคราะห์กระบวนการจัดทำแผนปฏิบัติการราชการกรมควบคุมโรค 3 ปี ย้อนหลัง (ปี 2560 - 2562) สรุปได้ว่า แผนปฏิบัติการราชการกรมควบคุมโรค 3 ปี ย้อนหลัง (ปี 2560 - 2562) มีความเชื่อมโยง นโยบายแต่ละระดับ ตั้งแต่ระดับชาติ กระทรวง และระดับกรม รวมถึงความเชื่อมโยงจากปัจจัยภายในกรมฯ ทางด้าน งบประมาณ บุคลากร มีความสอดคล้องเชื่อมโยงกัน โดยมีการวางแผน ให้สอดคล้องกับปัจจัยที่กล่าว มาข้างต้นอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ปี 2560 ถึง ปี 2563 เพื่อให้การทำงานมีความเชื่อมโยงสอดคล้อง สนับสนุน ซึ่งกันและกันอย่างมีประสิทธิภาพ คุ่มค่า และไม่ซ้ำซ้อน เป็นหลักคิดการดำเนินที่ชัดเจนขึ้นในระดับกรมฯ และยังคงสอดคล้องกับงานวิจัยของอมรรัตน์ อมรนาถ (2559) ที่ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องกระบวนการวางแผน ปฏิบัติราชการประจำปี ของมหาวิทยาลัยราชภัฏ กลุ่มศรีอยุธยา ซึ่งสอดคล้องในส่วนของการวางแผน ปฏิบัติราชการประจำปี ของมหาวิทยาลัยราชภัฏ กลุ่มศรีอยุธยา พบว่าเป็นไปตามขั้นตอนทุกประการ แต่ไม่สอดคล้องในเรื่องของความร่วมมือในการจัดทำแผนฯ ยังคงพบปัญหาของการวางแผนฯ คือ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องไม่เข้าใจ และไม่ให้ความสำคัญในการวางแผนปฏิบัติการประจำปี การมีส่วนร่วม จากประชาคมในการร่วมแสดงความคิดเห็นและจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปียังมีน้อย แนวทางการพัฒนา การวางแผนฯ คือ การชี้แจงและมอบหมายให้หัวหน้าหน่วยงานภายในเป็นผู้กำกับดูแลการดำเนินงาน ตามแผนปฏิบัติการประจำปี และสร้างแรงจูงใจให้เกิดการมีส่วนร่วมของบุคลากร เพื่อสร้างความตระหนัก และเห็นความสำคัญของการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี ซึ่งในประเด็นปัญหาและอุปสรรคในการจัดทำ แผนปฏิบัติการ ระยะ 5 ปี ของกรมการศาสนานั้น ได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนเป็นอย่างดี แต่กลับพบปัญหา ในเรื่องของสถานการณ์ภาวะวิกฤติ COVID - 19 ส่งผลกระทบต่อการจัดทำแผนทั้งการจัดประชุมการสัมมนาเชิงลึก ผู้แทนภาคคณะสงฆ์ ผู้นำองค์กรทางศาสนา ผู้แทนภาคประชาสังคมที่ทำงานในมิติศาสนา และวัฒนธรรมจังหวัด ซึ่งไม่สามารถนัดรวมกลุ่ม หรือเข้าพบผู้ให้สัมภาษณ์ได้ ต้องใช้การสัมภาษณ์ผ่านระบบออนไลน์ สถานการณ์ ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป จึงต้องมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินงานให้เท่าทันต่อสถานการณ์ ซึ่งสอดคล้อง กับงานวิจัยของสำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม (2565) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยในกระแส การเปลี่ยนแปลงจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ผลการวิจัยพบว่า สถาบันศาสนาเป็นกลไกทางวัฒนธรรมที่มีบทบาทสูงในสถานการณ์วิกฤต มีการปรับตัว ทางขนบวัฒนธรรม เพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของโรค COVID - 19 และช่วยลดความรุนแรงได้อย่างมาก ตัวอย่างสถาบันทางศาสนา ของสาธารณรัฐอินโดนีเซีย โดยเฉพาะ Indonesian Ulema Council (MUI) ซึ่งเป็นองค์กรศาสนาที่ใหญ่ที่สุดใน สาธารณรัฐอินโดนีเซีย มีบทบาทในการดูแลชุมชนอิสลามในการลดปัญหาการแพร่ระบาดของโรคอุบัติใหม่ ดังกล่าวร่วมกับหน่วยงานด้านสุขภาพอีกด้วย เช่นเดียวกับอีกหลายประเทศในโลกอาหรับหรือโลกมุสลิมที่เปลี่ยน การทักทาย และการงดเว้นการละหมาดในมัสยิด/สุเหร่า โดยสถาบันศาสนาช่วยดูแล หรือแม้แต่กรณีในเกาะบาห์ลี ที่มีความเชื่อเรื่องผี ยังใช้วัฒนธรรมผีของชุมชนในการเช่นไหว้ขับไล่ผีโควิด เพื่อรักษาจิตวิญญาณของชาวบ้าน

และสร้างการปรับตัวทางวัฒนธรรมในการดูแลสุขภาพและการใช้ชีวิต นอกจากนี้ยังรวมถึงในอีกหลายที่ที่นับถือ พุทธศาสนา คริสต์ศาสนา รวมถึงฮินดูที่สถาบันทางศาสนา ได้เป็นกลไกสำคัญกลไกหนึ่งที่ใช้หลักและวัฒนธรรม ร่วมในการช่วยป้องกันการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 เช่น กรณีสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีโบสถ์ของศาสนา คริสต์จำนวนมากปรับตัว มีมาตรการต่าง ๆ ในการควบคุมการแพร่ระบาด และแม้ช่วงที่มีมาตรการผ่อนคลาย ทางสังคม โบสถ์ที่เมืองเบอร์ลินก็ผ่อนคลายการจัดกิจกรรมสำคัญบางอย่าง โดยที่ยังเน้นการสื่อสารการรักษา ระวังกันและการสร้างขวัญกำลังใจและจิตวิญญาณให้ศาสนิกชน เช่นเดียวกับกรณีของประเทศไทยที่ทุกสถาบัน ศาสนาได้ร่วมใจในการดำเนินงานดังกล่าว และกระทรวงวัฒนธรรมได้นำบรร (บ้าน-ชุมชน-วัด-ศาสนสถาน-โรงเรียน-ราชการ) มาเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อน พลังความร่วมมือจากทุกภาคส่วน

ข้อเสนอแนะ

1. ในการจัดทำแผนปฏิรูปราชการ ระยะ 5 ปี ของกรมการศาสนาในครั้งต่อไป ควรมีการจัดเวทีประชุม ผู้แทนศาสนาทั้ง 5 ศาสนา มาร่วมกันแสดงความคิดเห็นต่อการดำเนินงานด้านศาสนาอย่างพร้อมเพรียงกัน และมีส่วนร่วมในการพิจารณา (ร่าง) แผนปฏิรูปราชการ ระยะ 5 ปี ของกรมการศาสนามากกว่านี้
2. ควรมีการจัดอบรมบุคลากร ในเรื่องความรู้เฉพาะด้านในแต่ละศาสนา ทั้ง 5 ศาสนา เพื่อเพิ่ม ประสิทธิภาพในการดำเนินงานให้ครอบคลุมทั้ง 5 ศาสนาได้ดียิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำวิจัยเชิงปริมาณเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนเพิ่มมากขึ้น
2. ควรเพิ่มจำนวนผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) ให้ครอบคลุมบุคลากรกรมการศาสนาเพิ่มขึ้น เช่น ข้าราชการที่ปฏิบัติงานด้านการจัดทำแผน ด้านการจัดทำโครงการ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. (2565). *แผนปฏิรูปราชการระยะ 5 ปี (พ.ศ.2566 – 2570)*

ของกรมการศาสนา, กรุงเทพมหานคร : ผู้แต่ง.

นิคม ตุ่นวัน. (2558) *การพัฒนาแผนยุทธศาสตร์ขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหลวง อำเภอแม่เมาะ*

จังหวัดเชียงใหม่, สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยแม่โจ้

บุญยเกียรติ การเวกพันธ์. (2565). *เอกสารประกอบการบรรยายกระบวนการกำหนดและการวิเคราะห์นโยบาย*

สาธารณะ. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, โครงการรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต ภาคพิเศษ.

วิพร แชนงแก้ว. (2564). *ปัจจัยที่มีผลต่อการขับเคลื่อนแผนงานไปสู่การปฏิบัติ กรณีศึกษา แผนปฏิรูปราชการระยะ 5 ปี*

(พ.ศ. 2565 – 2569) ของสำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, สารนิพนธ์คณะบริหาร

การพัฒนาสิ่งแวดล้อม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

- วิโรจน์ ก่อสกุล. (2565). เอกสารประกอบการบรรยายกระบวนการนิเวศวิทยาแบบวิถีวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์.
กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, โครงการรัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต ภาคพิเศษ.
- วิโรจน์ ก่อสกุล. (2565). เอกสารประกอบการบรรยายกระบวนการวิชาการบริหารเชิงกลยุทธ์. กรุงเทพมหานคร :
มหาวิทยาลัยรามคำแหง, โครงการรัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต ภาคพิเศษ.
- ศุภัทธา อำนวยสวัสดิ์. (2566). เอกสารประกอบการบรรยายกระบวนการนิเทศศาสตร์และงานวิชาการและการจัดการสาธารณะ.
กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, โครงการรัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต ภาคพิเศษ.
- สฤณ อยู่ดี. (2564). วิเคราะห์กระบวนการจัดทำแผนปฏิบัติการกรมควบคุมโรค 3 ปี ย้อนหลัง (ปี 2560 – 2562),
กองยุทธศาสตร์และแผนงาน, กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข
- สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม (2565). โครงการศึกษาวัฒนธรรมไทยในกระแสการเปลี่ยนแปลงจากสถานการณ์
การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) , สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม,
กรุงเทพมหานคร : ผู้แต่ง.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2565). คู่มือการจัดทำแผนระดับที่ 3, สำนักงาน
สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, กรุงเทพมหานคร : ผู้แต่ง.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2565). ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 – 2580 (ฉบับย่อ), สำนักงาน
สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, กรุงเทพมหานคร : ผู้แต่ง.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2565). สรุปสาระสำคัญแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ
(พ.ศ. 2561 – 2580), สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, กรุงเทพมหานคร : ผู้แต่ง.
- อมรรัตน์ อมรนาถ. (2559). กระบวนการวางแผนปฏิบัติการประจำปีของมหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มศรีอยุธยา,
วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา